

Adamik Tamás:
Latin irodalom a Karoling-korban (8-9. század).
A keresztény Európa megerősödése

KALLIGRAM, BUDAPEST, 2017, 488 OLDAL

A KAROLING BIRODALOM KIALAKULÁSA, ELSŐ ALKOTÓI

Nagy Károly és utódainak kora, a Karoling-kor Európa politikai és művelődéstörténetének egyaránt fontos korszaka. Míg a Római Birodalom keleti felének politikai és kulturális egysége töretlen maradt, a nyugati fél a népvándorlás hullámai közt részekre bomlott. Az egységet Nagy Károly teremtette meg, előbb a longobárd államnak a frank királysághoz való csatolásával, majd háborúk hosszú során át az önállóságukat körömszakadtáig védelmező szászok legyőzésével. Így egy, az Ebrótól a Dunáig terjedő, egységes irányítású államot hozott létre. Az egykori Római Birodalom eltérően alakuló fejlődésű és fejlettségű különbsége így politikai szétváláshoz vezetett. Ez jutott kifejezésre Nagy Károly római császárrá koronázásában, amit a magát az egykori Római Birodalom egyedüli örökösének tartó Bizánc nem ismert el. Európában mindenesetre két császár volt. Ezt a megosztottságot tette teljessé az 1054-es egyházszakadás.

A két rész művelődése is eltérően alakult. Míg keleten a görög nyelv, irodalmi és népnyelvi formában ugyan, de töretlenül élt tovább, és senki nem gondolta, hogy nem görögül beszél, nyugaton a „népnyelv”: a latin leánynyelvek, illetve egyéb „barbár” nyelvek meg a tőlük eltérő latin kettőssége alakult ki, s az embereknek rá kellett jönniük, hogy már nem értik a latint, nem latinul beszélnek. Így a különféle népnyelvek és a római ókorból örökölt, de mint a magas műveltségben használt és a kor igényei szerint szintén alakuló, de nagyjából egységes latin kettőssége jött létre, mint egység a különbözőségben.

Adamik Tamás előző kötetében a 6–8. század latin irodalmának történetét tekintette át, egyúttal antológiáját is adva a kor – valljuk meg, nem éppen közismert – irodalmának, az előttünk fekvő kötet pedig az ezen időszakot követő 8–9. század irodalmáról ad összképet, ugyancsak bőséges szemelvényekkel, latinul és magyarul.

Miben hoz újat ez a kor? Az ókori latinsághoz való tudatos, egyúttal azt önállóan, a maga szellemi világának kifejezésére használó odafordulásában, s ennek érdekében tudatos művelődéspolitikában, az iskolázás alapfokától a tudósok világáig terjedőleg. Bár nevek említése talán nem az én dolgom, de egy nevet itt nem hallgathatok el: Alkuinét.

A munka természetesen a nagy személyiségekre és az ő munkásságukra össz-

pontosít (például: Petrus Pisanus, Paulus Diaconus, Aquileiai Paulinus), de ezekre a nagy személyiségekre egyaránt sokoldalúság volt jellemző. Teológiai, történeti vagy nyelvtudományi munkákat csakúgy írtak, mint költeményeket, sőt költeményeket teológiai kérdésekről is. Költeményeket a késő ókor virtuóz, játékos formájában is, mint a *versus epicyclikusok*ban vagy tisztán adonisi sorokban, és a klasszikus formákban is: hexameterekben, disztichonokban, hendecasyllabusokban, sapphói strófákban. Itt-ott – nem túl gyakran – megbicsaklik a tolluk, és elkövetnek metrikai hibákat, de hát ne feledjük: eddigre már nagyon megváltozott a latin kiejtés, s nekik majdnem úgy kellett tanulni a verselés szabályait, mint nekünk. A prózában is alakították a régi műfajokat. Írtak történeti munkákat, de a maguk koráról és annak előzményéről; életrajzokat, de nem ókori személyekről, hanem Nagy Károlyról; filozófiai munkákat a természetről, hagyományos latin nyelven, de a maguk világképeének megfelelően. Elfogadtak ókori mintákat és formákat, de azokat a maguk korának megfelelően alakították át. Csak egy példa: A hagyományos invokációt mint keretet megtartották, de nem a Múzsákat hívták segítségül, sőt kifejezetten elutasították az ilyesmit, helyette Máriát vagy a Szentháromságot hívták segítségül. Foglalkoztak a régi latinsággal, kivonatolták Festus szótárát, de a maguk korában éltek. Mintha csak Ovidius huncut megjegyzését akarták volna követni: *Laudamus veteres, sed nostro vivimus aevo* – „Dicsérjük a régieket, de a magunk korában élünk.” És vitattak szenvedélyesen olyan kérdéseket, mint az Augustinustól előadott és Kálvinon keresztül máig élő predestináció-probléma. Talán kolostorok celláiban dolgoztak, de nem a világtól és főleg nem egymástól elzárkózva: vitatkoztak, leveleztek egymással.

Adamik Tamás könyve erről a sokszínű, de kevésbé közsímet világról ad – forrásokra építve és forrásokból bőven és szép fordításokban sok szemelvényt adva, gazdag tudományos irodalomra támaszkodva, de azzal az olvasót nem fárasztva – képet, ilyen részletességgel Magyarországon először. Nem túlzás hézagpótlónak nevezni.

Ritoók Zsigmond